

Новітні методи навчання в системі вишівської мовної освіти в Україні

Innovative teaching methods in the system of linguistic education in Ukrainian universities

Анотація:

У статті охарактеризовано сучасну парадигму освіти в Україні й умотивовано логіку використання інноваційних методів навчання. Авторка уточнює поняття інноваційних методів, до яких зараховує не тільки новостворені, але й традиційні, які набувають нових якісних ознак у процесі пристосування до вимог сучасної освіти. Значну увагу приділено аналізу проєктного, дослідницького, ситуаційного та інтерактивного методів навчання мови, оскільки вони спрямовані на активність, самостійність, креативність, соціальну взаємодію учасників навчального процесу і здатні створити умови, максимально наближені до реальних професійних ситуацій.

Ключові слова:

парадигма освіти, новітні методи навчання, проєктний метод, дослідницький метод, ситуаційний метод, інтерактивний метод

Summary:

The article describes the modern paradigm of education in Ukraine and explains the need of innovative teaching methods. The author clarifies the concept of innovative methods, which include not only recently created, but also traditional ones, which acquire new qualitative features in the process of adapting to the requirements of modern education. The author also focuses on the analysis of projects, researches, as well as situational and interactive methods of language teaching. These methods are aimed at activity, autonomy, creativity, social interaction of participants in the educational process, thus can create conditions that are as close as possible to real professional situations.

Keywords:

education paradigm, modern teaching methods, design method, research method, situational method, interactive method

1. Вступні зауваги

Активне впровадження положень Болонської конвенції, чіткий євроінтеграційний курс України, орієнтування на останні досягнення науково-технічного вимагають високого рівня якості освіти, адже “саме вища освіта має стати основоположним елементом прогресу, а інновації у різних сферах суспільної діяльності повинні містити в собі високий динамізм, швидку зміну знань, інформації, технологій”¹. Відповідно основна мета закладу вищої освіти – підготувати висококласного спеціаліста, компетентного в обраній сфері діяльності, здатного ефективно працювати і творчо виконувати фахові завдання, адаптивного до частих змін і нововведень, готового до самоосвіти, постійного вдосконалення та вирішення професійних викликів. З урахуванням зазначеного сучасний освітній процес вимагає від науково-педагогічних працівників усіх сфер упроваджувати інноваційні методи навчання й викладання, які відповідають потребам часу і здатні забезпечити вироблення кваліфікованого фахівця з одного боку, та формування повноцінної і всебічно розвиненої особистості з іншого.

Інноваційні методи й технології навчання аналізують у своїх дослідженнях І. Добросюк², В. Докучаєва³, В. Ільїн⁴, Г. Коцур, В. Кремень, М. Лисенко⁵, С. Нікітчина, С. Пролеєва, П. Саух⁶ та інших. Питання новітніх методів навчання української мови висвітлено в наукових розвідках

¹ Ю. В. Бистрова, Інноваційні методи навчання у вищій школі, [у]: Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні, за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової, Харків 2015, с. 426.

² І. І. Добросюк, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина, Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі, Переяслав-Хмельницький 2008.

³ В. В. Докучаєва, Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01, Луганськ 2007.

⁴ В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролеєв, Феномен інновації: освіта, суспільство, культура, Київ 2008.

⁵ М. В. Лисенко, Інноваційна парадигма вищої освіти України за умов переходу до інформаційного суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10, Київ 2013.

⁶ П. Ю. Саух, Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи, Житомир 2011.

Л. Варзацької⁷, Н. Голуб⁸, К. Климової⁹, О. Кучерук¹⁰, С. Омельчука¹¹, О. Пометун¹² та інших.

Мета нашої роботи – систематизувати й охарактеризувати інноваційні методи навчання мови в українських закладах вищої освіти.

2. Сучасна парадигма освіти в Україні

Традиційне розуміння освіти як процесу передавання знань від викладача до студента втратило актуальність, оскільки на ринку праці зазубуваними є фахівці, здатні витворювати свіжі ідеї, оригінальні способи вирішення питань, а не репродукувати завчений матеріал. У відповідь на нові запити суспільства в Україні розроблено кілька документів, упровадження яких дасть можливість на державному рівні реформувати освітню сферу. Сучасну парадигму освіти в Україні зокрема визначають: Державна національна програма “Освіта (Україна XXI століття)”, Національна доктрина розвитку освіти (2002), Закон України “Про освіту” (2017), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року.

З іншого боку, аналізувати сучасну парадигму освіти можна тільки з урахуванням аспектів сутності освіти, з-поміж яких особливе значення мають: 1) біологічна сутність (основне значення освіти – адаптація біологічної природи людини до життя в суспільстві і забезпечення людини необхідним для виконання своєї функції набором знань та вмінь); 2) соціальна сутність (освіта передбачає засвоєння соціокультурного досвіду, формування необхідних особистісних якостей, що відповідають соціальним запитам); 3) гуманістична сутність (освіта гарантує освоєння соціокультурного досвіду, розвиток здібностей, особистих і професійних

⁷ Л. Варзацька, Метод укрупнення дидактичних одиниць у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти, у: Рідне слово в етнокультурному вимірі, Дрогобич 2012, с. 385–391.

⁸ Н. Б. Голуб, Форми, методи і прийоми навчання п'ятикласників української мови на засадах компетентнісного підходу, [у]: Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу, Київ 2014, с. 45–70.

⁹ К. Я. Климова, Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: дис... доктора пед. наук: 13.00.02, Київ 2011.

¹⁰ О. А. Кучерук, Система методів навчання української мови в основній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, Київ 2012.

¹¹ С. Омельчук, Дослідницький метод у навчанні української мови, “Українська мова і література в школі”, 2012 №2, с. 7–10.

¹² О. І. Пометун, Ситуаційний метод навчання, [у]: Енциклопедія освіти, гол. ред. В. Г. Кремінь, Київ 2008, с. 821–822.

якостей студента і має широку мету – допомогу людині в саморозвитку й духовному становленні. У цьому контексті важливо створити умови для розвитку суб'єктності й життєтворчості, для реалізації особистісних функцій людини, забезпечити підтримку, можливості самопізнання, самовизначення, самореалізації¹³.

У сучасній філософії виокремлюють такі ключові парадигми освіти¹⁴: *традиціоналістсько-консервативну* (у центрі – готові знання, трансформовані студентам, які є пасивними об'єктами навчальної діяльності); *технократичну* (переважає репродуктивна діяльність, спрямована на засвоєння чітко визначеного обсягу знань); *біхевіористську* (основна мета засвоєння знань – формування поведінки студентів); *гуманістичну* (цілеспрямоване виховання особистості студента з урахуванням його індивідуальних особливостей, прищеплення загальнолюдських цінностей) (курсив – Х. К.). Водночас у вітчизняній науці виокремлено п'ять моделей сучасної, отже, інноваційної парадигми освіти, у яких освіту проаналізовано як: формування наукової картини світу, професіоналізацію, вироблення культури розумової діяльності, підготовку до життя, концепцію безперервного навчання¹⁵.

На основі описаних критеріїв сучасна парадигма освіти в Україні, гуманістична й особистісноцентрична за своєю суттю, вибудована на компетентнісному, особистісно орієнтованому, комунікативно-діяльнісному, проблемно-пошуковому, інтегративному підходах. Така система освіти забезпечує комплексне навчання й виховання особистості в умовах значного обсягу навчального фактажу, стрімкого інформаційного потоку, динамічного розвитку суспільства загалом, що неможливо реалізувати без інновацій. Інноваціями в освіті вважаємо цілеспрямовані процеси, що провокують зміну мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптацію навчального процесу до нових вимог¹⁶.

Завдання інноваційної освіти – забезпечити реальний, а не декларований пріоритет освіти, яку треба модернізувати відповідно до сучасних реалій. У контексті сьогодення варто вирішити кілька ключових завдань:

¹³ Е. А. Подольская, Цели высшего образования: корректировка в ответ на вызовы времени, [у]: Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції “Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи”, Харків 2010, с. 59–60.

¹⁴ В. И. Калинин, Парадигмы образования в современной мировой педагогической практике, [у]: Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції “Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи”, Харків 2010, с. 44.

¹⁵ http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf, [дата звернення: 25.03.2019].

¹⁶ Т. І. Туркот, Педагогіка вищої школи, Київ 2011, с. 183.

1) забезпечити високу функційність людини в різних, часто непередбачуваних і постійно змінних умовах; 2) вивчити співвідношення між розвитком технологій та здатністю людини їх творчо осмислити; 3) знайти й утримувати баланс між локальним і глобальним, коли людина несе відповідальність перед окремою країною та світом загалом і водночас усвідомлює себе як найвищу цінність; 4) формувати комунікативні навички, утверджувати духовні ідеали й культуру толерантності до представників інших культур, украй потрібні людині в інформаційному суспільстві XXI століття¹⁷. Модернізувати освіту і відповідати на виклики сучасності можна за допомогою впровадження в навчальний процес інноваційних методів і технологій. Зауважимо, що це стосується не конкретної науки чи окремої сфери знань, а освіти загалом.

3. Аналіз поняття «інноваційний метод навчання»

Погоджуючись із думкою Н. Голуб, К. Климової, О. Кучерук та інших, під цим поняттям маємо на увазі не лише новостворені методи, але й традиційні, які набувають нових якісних ознак у результаті вдосконалення, пристосування до сучасних вимог мовної освіти. Затребуваність інноваційних методів навчання зумовлена тим, що саме вони здані забезпечити свідому національно-мовну самоідентифікацію людини, особистісне самотвердження й самовираження її під час вивчення певного предмета¹⁸.

В. Морозов поділяє їх на проектні, лабораторні та інтегровані¹⁹. Проектні методи передбачають таку організацію процесу, коли ті, хто навчається, набувають знань, умінь і навичок у процесі виконання проектів. Лабораторні методи враховують принципи індивідуалізації навчання, самостійної дослідної роботи в кабінетах-лабораторіях. Інтегровані (комплексні) методи забезпечують вивчення комплексних тем, що містять матеріали суміжних предметів. Усі методи об'єднує співробітництво, взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень учасників навчального процесу.

¹⁷ http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konfl/Chumak.pdf, [дата звернення: 25.03.2019].

¹⁸ О. А. Кучерук, Система методів навчання української мови в основній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, Київ 2012, с. 129.

¹⁹ В. Морозов, Філософія впровадження інновацій у педагогічний процес, "Вища освіта України", 2014 № 2, с. 37.

Т. Туркот до інноваційних методів навчання зараховує групову роботу студентів, групові тренінги, мозкову атаку, дидактичні ігри, кейс-метод, мікровикладання, метод “Ток-шоу”, “Коло ідей”, “Акваріум”²⁰.

Узагальнивши педагогічні дослідження, О. Кучерук зазначає, що до інноваційних методів навчання зараховують такі: метод конкретної ситуації, метод інциденту, метод тренування чуйності, метод “розумового штурму”, метод синектики, метод ділової гри, метод занурення, метод евристичних питань, метод багатомірної матриці, метод інверсії²¹.

Інноваційне навчання підвищує пізнавальний інтерес, орієнтоване на активність усіх учасників навчально-виховного процесу, самостійне прийняття рішень і високий рівень творчості, спрямоване на інтенсифікування навчально-пізнавальної діяльності та формування відповідних компетентностей. Саме тому сьогодні в дидактиці спостерігаємо, що терміни “інноваційне навчання”, «”нтенсивні методи навчання”, “активні методи навчання”, “активне навчання” вчені (А. Вербицький, Ю. Ємельянов, А. Петровський, І. Прокоп’єв та ін.) розглядають як дуже близькі за змістом.

О. Пометун розмежовує активні й інтерактивні методи навчання, аналізуючи цільовий компонент: мета активних методів – залучити учнів (студентів – Х. К.) до пізнавальної діяльності, а інтерактивних – створити умови для навчальної взаємодії учнів (студентів – Х. К.), отримання ними у співпраці колективного інтелектуального продукту й відповідного досвіду пізнавальної діяльності²². Як бачимо, активні й інтерактивні методи навчання відрізняються метою, але мають однакові способи діяльності тих, хто навчається, передбачають суб’єкт-суб’єктний характер педагогічного спілкування і визначають роль викладача як помічника, консультанта, а не транслятора готових, адаптованих до пасивного сприймання і відтворення знань.

Опираючись на дослідження науковців (К. Климової, О. Пометун, Т. Симоненко та інших), стверджуємо, що створити умови, максимально наближені до реальних професійних, можна тільки за допомогою тих методів навчання, які спрямовані на активність, самостійність, креатив-

²⁰ Т. І. Туркот, Педагогіка вищої школи, Київ 2011, с. 274–339.

²¹ О. А. Кучерук, Система методів навчання української мови в основній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, Київ 2012, с. 105.

²² О. Пометун, Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять, “Шлях освіти”, 2004 № 3, с. 15.

ність і соціальну взаємодію учасників навчально-виховного процесу. До таких методів зараховуємо:

- проектний;
- дослідницький;
- ситуаційний;
- інтерактивний.

4. Новітні методи навчання мови в закладах вищої освіти України

4.1. Проектний метод

Центральним поняттям проектного методу та кінцевим продуктом діяльності є проект (від лат. *projectus* – кинутий уперед) – 1) сукупність документів (розрахунків, креслень, макетів тощо), необхідних для зведення споруд, виготовлення машин, приладів тощо; 2) попередній текст будь-якого документа; 3) план дій, задум, намір²³. Специфіка навчального проекту залежить від особливостей освітнього процесу, навчальної дисципліни та індивідуальних характеристик учасників проекту. К. Климова виокремлює такі категорійні ознаки поняття “проект”²⁴: 1) актуальність і соціальна значущість, спрямованість на задоволення професійних потреб; 2) взаємозв'язок теоретичного і практичного аспектів креативної діяльності; 3) інтерактивний характер комплексної суб'єкт-суб'єктної діяльності учасників; 4) інноваційність, активна взаємодія з навколишнім середовищем, використання сучасних ЗМК; 5) логічна послідовність етапів проекту і регламентування діяльності; 6) перспективність: спрямованість на одержання проміжних результатів і досягнення кінцевої мети – оригінального продукту діяльності; 7) обов'язкова презентація, підпорядкована жанру кінцевого результату.

Із визначень методу проектів можна простежити розподіл на вузьке й широке розуміння: одні дослідники говорять про метод проектів як

²³ С. П. Бибик, Г. М. Сюта, Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання, за ред. С. Я. Єрмоленко, Харків 2006, с. 445.

²⁴ К. Я. Климова, Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: дис. ...доктора пед. наук: 13.00.02, Київ 2011, с. 384.

власне метод навчання, інші розглядають його як педагогічну технологію з застосуванням дослідницьких, пошукових і проблемних методів навчання, орієнтованих на реальний практичний результат. Ми послуговуємося визначенням Г. Селевка, який говорить про метод проектів як комплексний навчальний метод, що дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі власної діяльності²⁵.

Метод проектів орієнтований на самостійну діяльність, тому сприяє розвиткові ініціативності й відповідальності, розвиває вміння планувати діяльність, самостійно приймати рішення, генерувати ідеї, висувати гіпотези. Вирішення актуальної творчої чи дослідницької проблеми вимагає інтегрованих знань, які дають можливість вийти за межі навчального предмета і допомагають установити особистісно значущі зв'язки з іншими освітніми галузями. У такій ситуації важливе значення мають опорні знання з різних предметів та максимальна орієнтація на власний досвід²⁶.

Друга назва методу – “П'ять П” 1) проблема; 2) планування; 3) пошук; 4) продукт; 5) презентація, які описують ключові елементи проекту як завдання та визначають етапи його реалізації²⁷ (за О. Горошкіною, К. Климовою):

- підготовчо-мотиваційний етап (визначення мети, завдань, вибір учасників проекту; триває 10–15 хвилин аудиторного часу);
- етап планування (окреслення проблеми, вибір назви проекту, окреслення змісту й обсягу інформаційних джерел, розподіл завдань між студентами на етапах проектної діяльності; відбувається в позааудиторний час);
- етап вибору рішення (систематизація та узагальнення опрацьованої інформації, внесення корективів у план діяльності; відбувається в позааудиторний час);
- етап виконання проекту та оформлення його кінцевого продукту (відбувається в позааудиторний час);

²⁵ Г. К. Селевко, *Современные образовательные технологии*, Москва 1998, с. 179.

²⁶ Л. Варзацька, *Метод укрупнення дидактичних одиниць у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти*, у: *Рідне слово в етнокультурному вимірі*, Дрогобич 2012, с. 387.

²⁷ К. Я. Климова, *Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів*: дис. ...доктора пед. наук: 13.00.02, Київ 2011, с. 385–386.

- рефлексивний етап (аналіз і самоаналіз учасниками проектної діяльності відбувається в позааудиторний час);
- етап захисту (презентація проекту, творчий звіт, доповідь тощо; колективне оцінювання результатів кінцевого продукту; захист проекту триває все практичне (лекційне, семінарське) заняття або займає частину відведеного на нього часу).

Характерною ознакою проекту є те, що “в результаті певної пошукової, дослідницької, креативної діяльності студенти не тільки підходять до розв’язання поставленого завдання, але й створюють конкретний реальний продукт”²⁸.

4.2. Дослідницький метод

Дослідницький метод передбачає залучення учнів (студентів – Х. К.) до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв’язки між предметами і явищами дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності²⁹. Л. Лернер і М. Скаткін у класифікації методів виокремлюють дослідницький як самостійний, називаючи його “основним методом навчання досвіду творчої діяльності”³⁰.

Г. Ващенко поділяє методи на пасивні, напіваактивні й активні. В останній категорії науковець виокремлює дослідний метод – “спосіб навчальної роботи, за якої учень (студент – Х. К.) самостійно, з суб’єктивного погляду, розв’язує якісь питання і який має на меті розвинути його здатність до самостійного наукового мислення”³¹. У цьому контексті доречною є заувага С. Омельчука, про те, що основне завдання дослідницького методу навчання – розвиток інтелектуальних здібностей (уміння правильно й систематично мислити), мета його не у відкриттях, як таких, а в поступовому засвоєнні методу наукової роботи³². Цільове спрямування дослідницького методу окреслює його функції³³: 1) формує різні аспекти творчої діяльності, що становлять один із елементів соціального

²⁸ І. П. Дроздова, Теоретико-методичні засади розвитку українського професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.02, Херсон 2011, с. 284.

²⁹ С. У. Гончаренко, Український педагогічний словник, Київ 1997, с. 102.

³⁰ І. Лернер, Дидактические основы методов обучения, Москва 1981, с. 103.

³¹ Г. Ващенко, Загальні методи навчання, Київ 1997, с. 294.

³² С. Омельчук, Дослідницький метод у навчанні української мови, “Українська мова і література в школі”, 2012 №2, с. 7.

³³ І. Лернер, Дидактические основы методов обучения, Москва 1981, с. 103.

досвіду; 2) сприяє творчому засвоєнню знань, тобто вчить застосовувати здобуті знання для розв'язання проблемних завдань і здобувати нові в результаті такого розв'язання; 3) забезпечує оволодіння методами наукового пізнання в процесі пошуку цих методів; 4) є умовою формування інтересу, потреби в творчій діяльності, оскільки поза діяльністю мотиви, що проявляються в інтересі й потребі, не виникають.

Основним поняттям дослідницького методу в навчанні української мови є навчальне дослідження – мисленневий експеримент як емпіричний метод пізнання мовного поняття чи явища, що полягає у відтворенні певних закономірностей у спеціально створених умовах. Навчальне дослідження з мови передбачає постійне стимулювання учнів/студентів досліджувати мовні явища, максимально використовувати засвоєний лінгвістичний матеріал, що сприяє активній мисленневій діяльності посилює пізнавальну самостійність³⁴.

Дослідницький метод близький до методу проєктів. Відмінність дослідження від проєктування полягає в тому, що дослідження не передбачає якого-небудь заздалегідь спланованого результату (об'єкту, моделі, проєкту). Дослідження – це один із видів пізнавальної діяльності людини, в основі якого – пошук невідомого, нових знань. Натомість проєкт завжди орієнтується на практичний результат. Людина, яка реалізовує той або той проєкт, не просто шукає щось нове, вона вирішує реальну проблему, враховуючи при цьому безліч обставин, що часто знаходяться за межами завдання пошуку істини. Дослідження визначає межі, глибину вирішення проблеми. Це завжди творчість, “безкорисливий пошук істини”, що допускає необмежений рух углиб і вишир. Проєктування ж визначає межі, глибину вирішення проблеми. Це творчість “умовна”, за планом, у певних контрольованих рамках. Крім того, проєкт може будуватись і як послідовне виконання серії чітко визначених, алгоритмізованих кроків, із використанням готових схем дій, тобто винятково на репродуктивному рівні³⁵.

4.3. Ситуаційний метод

³⁴ С. Омельчук, Дослідницький метод у навчанні української мови, “Українська мова і література в школі”, 2012 №2, с. 10.

³⁵ К. В. Рабець, Проєктно-дослідницька діяльність в умовах турніру юних математиків, «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології», 2009 №2, с. 203–204.

Назва ситуаційного методу (англ. Case method, case-study) продиктована завданням – кейсом, тобто конкретною ситуацією, яка містить у собі актуальну і зрозумілу учням/студентам проблему, передбачає варіативність вирішення її і допускає можливість втручання іншої людини, яка має на меті зміну стану з небажаного на бажаний³⁶. Ситуаційний метод має два аспекти сутності, перший із яких пов'язаний із дослідницькою діяльністю, отже, його можна розглядати як метод емпіричного дослідження, другий співвідносний із інтерактивним методом навчання, саме тому, на нашу думку, він є доречним і цілком виправданим для підвищення рівня пізнавальної активності студентів³⁷. Використання ситуаційного методу в навчанні дозволяє не лише активізувати пізнавальний інтерес, але й сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок і має на меті не просто засвоєння знань і вироблення певних умінь та навичок, а розвиток загального інтелектуального й комунікативного рівня студента і викладача³⁸.

На думку Б. Житника, у методологічному контексті ситуаційний метод є складною системою, що містить у собі простіші методи – моделювання, системний аналіз, проблемний метод, уявний експеримент, метод опису, дидактичну гру тощо³⁹. Схоже міркування бачимо в О. Пометун, яка вказує на зв'язок аналізованого методу з іншими способами стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності (творчою грою, навчальною дискусією, алгоритмуванням тощо). Учена називає ситуаційний метод каталізатором процесу навчання на особистому досвіді і стверджує, що застосування його повинне бути методично, інформаційно, організаційно і педагогічно обґрунтованим і забезпеченим⁴⁰.

Реалізація ситуаційного методу на практиці відбувається поетапно: 1) ознайомлення студентів з текстом ситуаційного завдання; 2) організація обговорення кейсу в підгрупах; 3) управління дискусією; 4) оцінювання учасників обговорення та дискусії; 5) підбиття підсумків; б) виконання творчого самостійного завдання за темою ситуаційно-

³⁶ Ситуаційна методика навчання: теорія і практика, упорядн. О. Сидоренко, В. Чуба, Київ 2001, с. 29.

³⁷ Ю. П. Сурмін, Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні, "Вісник НАДУ", 2015 №2, с. 19–20.

³⁸ С. Є. Шумська, Т. В. Бучинська, Використання кейс-методу у професійному навчанні, "Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"", 2013 №2(8), с. 278.

³⁹ Методичний порадник: форми і методи навчання, авт.-уклад. Б. О. Житник, Харків 2005, с. 58.

⁴⁰ О. І. Пометун, Ситуаційний метод навчання, [у]: Енциклопедія освіти, гол. ред. В. Г. Кремінь, Київ 2008, с. 822.

го завдання⁴¹. Застосування ситуаційного методу в навчальному процесі вищої школи розвиває самостійність, ініціативність, цілеспрямованість, системне мислення, виробляє вміння приймати рішення, працювати з інформацією, формує гнучкість і готовність до змін, здатність до міжособистісних контактів, покращує комунікативні здібності⁴².

4.4. Інтерактивний метод

Слово “інтерактивний” (з англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти) означає “здатний до взаємодії, діалоговий”. О. Комар розглядає інтерактивний метод навчання як “упорядкований спосіб активної суб’єкт-суб’єктної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу, спрямований на досягнення цілей і завдань освіти, який сприяє накопиченню в учасників соціального досвіду спілкування та освоєнню ними соціальних методів організації навчальної діяльності”⁴³.

Інтерактивне навчання відрізняється від традиційного тим, що навчальна інформація рухається у зворотному зв’язку вже під час опрацювання теоретичного матеріалу: студент, навчаючи колег у групі, вчиться сам, тобто репродукуючи знання, відразу ж їх творчо переосмислює і запам’ятовує. Під час вирішення проблеми однокласники обмінюються ідеями, аналізують і зіставляють почуті варіанти відповіді. Для такого формату роботи характерні соціальне партнерство, співпраця, творчість. Процес інтерактивного навчання сприяє формуванню критичного мислення особистості, що не дозволяє піддаватися впливу чужих думок, а, правильно оцінюючи їх, бачити сильні та слабкі сторони, виявляти правильні й доцільні міркування та допущені помилки⁴⁴.

До прийомів інтерактивного методу зараховують роботу в парах, у групах (3–6 осіб), мозковий штурм, дискусії, круглі столи, рольові й ділові ігри, тренінги тощо. Зауважимо, що групова діяльність сприяє налагодженню психологічного мікроклімату, активізує навчально-пізнавальну діяльність учасників робочої групи, дає можливість висловити-

⁴¹ Інноваційні технології навчання в діяльності інженера-педагога у 2 ч. Ч.1: Теоретичні основи, за ред. О. Е. Коваленко, Л. В. Штефан, Харків 2013, с. 115.

⁴² Ситуаційна методика навчання: теорія і практика, упорядн. О. Сидоренко, В. Чуба, Київ 2001, с. 60.

⁴³ http://dspace.udpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/6789/374/1/interaktivni_metodu.pdf, [дата звернення: 8.04.2019].

⁴⁴ Н. І. Мацевко, Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку пізнавальної активності студентів, [у]: Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції, за заг. ред. Г. В. Терещука, Тернопіль 2008, с. 95.

ся кожному й за потреби обмінятися інформацією, провокує творчість, закладає основи соціального партнерства, формує колективну відповідальність.

О. Січкарук, аналізуючи навчання у вищій школі, розподіляє інтерактивні методи на дві групи: 1) методи, у яких активну участь бере викладач (лекції із включеними бесідами, дискусіями, проблемні лекції, семінари-обговорення, семінари “питання – відповідь”, дискусії з провокаційними запитаннями, консультації (особливо в умовах дистанційного навчання), робота через сайт-курс); 2) методи за участю винятково студентів (бесіди, дискусії, круглі столи, мозковий штурм, групове вирішення конкретних ситуацій, ділові, рольові та дидактичні ігри, бізнес-симуляції, проекти, панельні вправи⁴⁵.

Як бачимо, в інтерактивному навчанні важливе значення має викладач як управлінець освітнім процесом, який скеровує роботу в потрібне русло. Водночас він не є єдино можливим, об’єктивним і недоторканим носієм знань, але бере активну участь у творчому вирішенні завдання. З іншого боку, велику відповідальність за результати навчання покладено на самих студентів, які аналізують щойно почуту інформацію, переосмислюють її і продукують нові ідеї та відповіді на запитання.

У навчанні мови часто використовують мозковий штурм, практикують роботу в парах і малих групах, менш уживаними є дидактичні ігри й тренінги. На нашу думку, це можна пояснити їх більшим масштабом і складністю організації навчання з застосуванням таких прийомів. Спосіб організації дидактичної гри диктує умови моделювання ситуації: рольова гра відбувається за попередньо складеним сценарієм та розподіленими ролями, натомість ділова гра спрямована на відтворення реальної професійної ситуації. Рольова гра – це прийом, за якого студент має вільно імпровізувати в рамках заданої ситуації, виконуючи роль одного з її учасників. Ділова гра – це форма відтворення предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності спеціаліста⁴⁶. Перевагою ділової гри є можливість у рамках навчального предмета відтворити соціально-професійний контекст майбутньої діяльності, тобто змоделювати ситуацію, у якій відбуватиметься формування фахових умінь і навичок.

Тренінг як форма організації навчально-виховного процесу передбачає використання різних методів навчання з опертям на знання й досвід

⁴⁵ О. І. Січкарук., Інтерактивні методи навчання у вищій школі, Київ 2006.

⁴⁶ К. Ливингстон, Рольовые игры в обучении иностранным языкам, Москва 1988, с. 128.

студентів. Заняття такого типу мають на меті формування професійної компетентності, адже учасники робочої групи по-іншому осмислюють уже відомі ідеї, уміщені в такий професійний контекст, який провокує нові способи поведінки. Ю. Шапран зосереджує увагу на психологічному аспекті тренінгових технологій. За їх допомогою студенти не тільки вчаться визначати основні напрями майбутньої професійної діяльності, але й окреслюють її цілі та перспективи, формують позитивну "Я-концепцію", удосконалюють рефлексивні характеристики, виробляють здатність адаптуватись до реальних умов обраного фаху⁴⁷.

Як бачимо, усі проаналізовані методи дуже схожі за способом організації навчальної діяльності студентів, проте відрізняються метою, особливостями проведення занять і результатами. Проектний метод передбачає створення реального продукту (електронної презентації, пам'ятки, словника тощо), натомість дослідницький метод орієнтований на "безумовну" пошукову роботу студентів, а не практичний результат. Реалізація ситуаційного методу на практиці відбувається таким чином, що спочатку студенти аналізують певний кейс, а потім виконують самостійне завдання з відповідної теми. Застосування інтерактивного методу допомагає створити сприятливу психологічну атмосферу для набуття досвіду соціальної взаємодії під час навчання.

5. Висновки

Отже, сучасна парадигма освіти в Україні має гуманістичне спрямування, яке зосереджується на особистості окремого студента й передбачає розвиток його індивідуальних особливостей у контексті обраного фаху. Навчання на таких засадах можливе з використанням новітніх методів, тобто власне інноваційних і традиційних, які пристосовано до вимог сучасного освітнього процесу. Формування висококваліфікованих філологів, які мають високий рівень професійної мовнокомунікативної компетентності, можливе в умовах, наближених до реальних професійних ситуацій. Це забезпечують новітні методи навчання, зокрема проектний, дослідницький, ситуаційний та інтерактивний. Усі вони, передбачаючи суб'єкт-суб'єктний характер педагогічного спілкування, орієнтовані на посилене мотивування й активізацію навчальної діяльності студентів, самостійність і творчість у вирішенні питань, тривалу

⁴⁷ О. А. Макеєва, Інтерактивні методи навчання у процесі формування професійної культури майбутніх соціальних працівників, „Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки”, 2016. Вип. 69(2), с. 94.

інтенсивну роботу. Інтерактивний метод відрізняється від інших цільовим компонентом, адже його мета – організувати навчальну взаємодію учасників робочої групи, а не просто залучити студентів до активної діяльності.

Література:

Бибик С. П., Сjuta Г. М., Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання, за ред. С. Я. Єрмоленко, Харків 2006.

Бистрова Ю. В., Інноваційні методи навчання у вищій школі, [у]: Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні, за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової, Харків 2015.

Варзацька Л., Метод укрупнення дидактичних одиниць у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти, [у]: Рідне слово в етнокультурному вимірі, Дрогобич 2012.

Ващенко Г., Загальні методи навчання, Київ 1997.

Голуб Н. Б., Форми, методи і прийоми навчання п'ятикласників української мови на засадах компетентнісного підходу, [у]: Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу, Київ 2014.

Гончаренко С. У., Український педагогічний словник, Київ 1997.

Добросюк І. І, Коцур В. П., Нікітчина С. О., Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі, Переяслав-Хмельницький 2008.

Докучаєва В. В., Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01, Луганськ 2007.

Дроздова І. П., Теоретико-методичні засади розвитку українського професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, Херсон 2011.

Інноваційні технології навчання в діяльності інженера-педагога у 2 ч. Ч.1: Теоретичні основи, за ред. О. Е. Коваленко, Л. В. Штефан, Харків 2013.

Калин В. И., Парадигмы образования в современной мировой педагогической практике, у: Збірник матеріалів ІІ Міжнародної наукової конференції “Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи”, Харків 2010.

- Климова К. Я., Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: дис... доктора пед. наук: 13.00.02, Київ 2011.
- Комар О., Інтерактивні методи навчання в сучасній дидактиці, http://dspace.udpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/6789/374/1/interaktivni_metodu.pdf, (дата звернення: 8.04.2019).
- Кремень В. Г., Ільїн В. В., Пролеєв С. В., Феномен інновації: освіта, суспільство, культура, Київ 2008.
- Кучерук О. А., Система методів навчання української мови в основній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, Київ 2012.
- Лернер И., Дидактические основы методов обучения, Москва 1981.
- Ливингстоун К., Ролевые игры в обучении иностранным языкам, Москва 1988.
- Лисенко, М. В. Інноваційна парадигма вищої освіти України за умов переходу до інформаційного суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10, Київ 2013.
- Макеєва О. А., Інтерактивні методи навчання у процесі формування професійної культури майбутніх соціальних працівників, „Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки”, 2016. Вип. 69(2).
- Мацевко Н. І., Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку пізнавальної активності студентів, [у]: Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції, за заг. ред. Г. В. Терещука, Тернопіль 2008.
- Методичний poradnik: форми і методи навчання, авт.-уклад. Б. О. Житник, Харків 2005.
- Морозов В., Філософія впровадження інновацій у педагогічний процес, “Вища освіта України”, 2014 № 2.
- Омельчук С., Дослідницький метод у навчанні української мови, “Українська мова і література в школі”, 2012 №2.
- Подольская Е. А., Цели высшего образования: корректировка в ответ на вызовы времени, [у]: Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції “Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи”, Харків 2010.
- Пометун О., Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять, “Шлях освіти”, 2004 № 3.
- Пометун О. І., Ситуаційний метод навчання, [у]: Енциклопедія освіти, гол. ред. В. Г. Кремень, Київ 2008.

- Рабець К. В., Проектно-дослідницька діяльність в умовах турніру юних математиків, “Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології”, 2009 №2.
- Саух П. Ю., Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи, Житомир 2011.
- Селевко Г. К., Современные образовательные технологии, Москва 1998.
- Ситуаційна методика навчання: теорія і практика, упорядн. О. Сидоренко, В. Чуба, Київ 2001.
- Січкарук О. І., Інтерактивні методи навчання у вищій школі, Київ 2006.
- Сурмін Ю. П., Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні, “Вісник НАДУ”, 2015 №2.
- Туркот Т. І., Педагогіка вищої школи, Київ 2011.
- Чумак О. В., Парадигма освіти XXI століття: інноваційні аспекти, http://virtkafedra.usoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf, [дата звернення: 25.03.2019].
- Шумська С. Є., Бучинська Т. В., Використання кейс-методу у професійному навчанні, “Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна””, 2013 №2(8).